

Rahvusoper Estonia juurdehituse planeerimisel tuleks vältida teiste riikide kurba kogemust, kirjutab arhitektuuriloolane ja muinsuskaitseksperit **Jaan Tamm**.

Kas vaidlused on vaieldud?

Mie kultuurilukku jääb 13. september ajalooliseks päevaks. Mitte kunagi varem pole riigikogu kinnitanud riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimekirja viit objekti korraga. Alates 1996. aastast, mil kultuurkapitali seaduse järgi osutus esimest korda võimalikuks hakata kultuuriehitiste rajamist rahastama hasartmängumaksust laekuvatest summadest, on seda tehtud 25 aasta jooksul ikka üks ehitis korraga: Kumu, ERM ja EMTA kontserdisaal. Nüüd aga läks riigikogu kultuurikomisjon ja kohe ka riigikogu täiskoosseis ootamatult heldeks. Nii nagu Eesti poliitkoostlustes senini tavaks, muutuvad erakonnad eriti aktiivseks enne valimisi, mida sellel aastal oli koguni kaks: presidendi ja kohalike omavalitsuste omad. Neist viimase eel on suurepärase võimalus riigikogu liikmetel, kes suures osas kandideerivad ka kohalikel valimistel, oma reitingut valijate silmis tõsta, andes lubadusi, mille täitmise eest nad sageli ei suuda või ei saagi vastutada, sest teatavalt antakse edasi ju kulkale.

Viimase finantseerimisvõimalusi reglementeerib seadus, mis annab võimaluse järgmise aasta juulis hakata finantseerima järgmist ehitist. Selleks peaks pingerea järgi olema Tartu südalinna kultuurikeskus (Süku), mille esikohale saamiseks tuli riigikogu kultuurikomisjoni esimehel ja Tartu võimaldajaks oleval Aadu Mustal tublisti vaeva näha. Kas see vaev ennast ka kohe ära tasub, pole veel teada. Sest kuni pole hoone projekti, mille alusel saaks kasvatada esialgseid maksumusi arvutama hakata, on tegemist kohvipaksu pealt ennustamisega. Ja Eesti ühe vanema linna maapõhja on alati arheoloogidele üllatav pakkunud, seda ka keskaegsest linnamüüri piiratud alast väljapool, kuhu varasemate uurimistööde tulemusena teadaolevalt ka keskaegne kultuurikiht on ulatunud.

Et üllatusi minimeerida, ongi linnal kavas tellida eeluuringud. Üks on kindlasti selge: Euroopa kultuu-

2 MÕTET

- Estonia teatri juurdehitus lõhuks mitu ajaloomälestist. Selline tegevus tooks kaasa maailmapärandi paikadele kehtestatud reeglite rikkumise.
- FC Levadia näitas staadioniehituse Maarjamäele kavandamisest loobumisega eeskujuga teistele pärandist lugupidavatele institutsioonidele.

ripealinnaks olemise ajaks (2024. a) vaevalt seal käega katsutava tulemuseni jõutakse.

Sama probleem kollitab pingerrita asetatud ja väga suuri vaidlusi juba eelvoorudes tekitanud rahvusoperi praeguse hoone juurdeehitust. Olid ju kõik eksperdikogud, kes olid muinsuskaitseasendusest tulenevalt kutsutud väljapakutud ettepaneku üle arutama, öelnud oma eitava vastuse.

Kuigi kevadistes aruteludes soovitas isegi mitu riigikogu liiget jätta «Estonia poja» asukoht lahtiseks ja tulevaste aastate otsustada, seda ei tehtud. Pigem mindi omaenese tarkuses valitud suunas edasi ning sellega võeti ka võimalus nii sisuliselt kui vormilt rajada tõeliselt uus opereeriteater. Vähemalt esialgu! Miks julgen kasutada sõna esialgu?

Sest kord on seda stsenaariumi juba kunagise Uue turu ümbruses läbi mängitud. Aasta oli siis 2005, kui tollase linnaapea Tõnis Paltsi

kutsel väisas Tallinna UNESCO ekspordikomisjoni ICOMOSi esindaja Giorgio Piccinato. Ja probleem, mida ta pidi siis hindama, oli lisaks Skoone bastioni peale kavandatavale uusehitusele ka «Viru poeg» ehk massiivne juurdeehitus, mida tahehti ehitada Viru hotelli Viru tänava poolsele küljele. Seega maailmapärandi nimistusse kuuluva mälestiste territooriumile.

«Estonia poeg» ja sellega kaasnev on aga kraadi võrra veel räägim. Tahetakse ju selle realiseerimise käigus lõhkuda tervelt 1/3 ulatuses mälestiseks olev Estonia teatrihoone, likvideerida selle Pärnu maantee poolse külje pinnases olevad Uus (Väike) poolbastion ja ajaloomälestiseks olev Uus turg.

Rääkimata looduskaitsealuse Tammsaare pargi osaks oleva «Estonia poja» alla jääva, alles rekonstrueerimise läbi teinud rekreatsiooni-ala hävitamisest.

Tallinnale oleks sellise stsenaariumi realiseerimine juba kolmas maailmapärandi paikadele kehtestatud reeglite rikkumine. Meeldetuletuseks: esimene oli 1998/99. aastal Sauna 10 territooriumile nn Baskini teatri ehitamine, teine 2005. aastal Skoone bastioni, «Viru poja», Suurtüki tänava äärsel linnamüüri täisehitamise kavand ning maailmapärandi territooriumi arengukava puudumine.

Kõige hullem, mis sellistel puhkudel juhtuda võib, on ICOMOSi kui eksperdiorganisatsiooni ettepaneku tegemine maailmapärandi komiteele Tallinna vanalinn maailmapärandi nimistust (WHLlist) välja arvata.

Mu jutt ei ole mitte riigikogulaste ja teiste «Estonia pojaga» tegelejate hirmutamiseks, vaid reha otsa astumise vältimiseks. Toon paar näidet WHLi kuulunud mälestistest, mille väljaarvamisega kaasnevate otsuste juures olen ise maailmapärandi komitee istungitel viibinud.

Esitaks Dresden, õigemini Saksimaa pealinna läbiv Elbe jõe org, mis oli 18 km pikkuselt 2004. aastal kinnitatud 18.–19. sajandi kultuurimaas-

tiku näitena maailmapärandi loodusobjektide nimistusse. Linnasise liikluskorralduse leevendamiseks otsustasid sealsed linnavõimud ehitada aga Waldschlösseni kaarsilla, mille 636 m pikkust kulgu ehtisid 26 m üle Elbe kõrguvedu kaared. Kui WHLi eksperdid soovitasid kauni jõeoru ilu rikkuva kaarsilla asemel ummikute leevendamiseks rajada tunneli Elbe alt läbi, ei võtnud Dresdeni linnavõimud seda kuulda ning 180 miljonit eurot maksta läinud sild avati 2007. aasta 24. augustil.

Ning teiseks ehk Tallinnaga mõneti sarnases ajaloolises olukorras olev Inglismaa läänekaldal paiknev kaubalinn Liverpool. Ehkki viimased üheksa aastat oli Liverpool olnud maailmapärandi seisukohalt ohus olevate mälestiste nimekirjas, ei võetud midagi ette, et sellest staatusest pääseda. Pigem vastupidi! Arvestades, et Liverpool ei ole mitte ainult kunagi brittidele kuulsust toonud Beatlesite kodulinn, vaid eelkõige tänapäeval neile kõige enam tuntust toova, Euroopa ühe parima jalgpallimeeskonna Liverpool FC asukoht, pole imestada, et nad valisid kultuuripärandi asemel jalgpalli. Nimetatud meeskonnale ühte linna kaunistamiseks paika kaasajaga jalgpallistaadioni rajamisega ületasid nad igasugused WHLile kehtestatud reeglid, ning karistus oligi käes. Hiinas Fuzhou linnas toimunud maailmapärandi komitee 44. sessioonil kustutati ka Liverpool maailmapärandi nimistust. Kuigi paralleel on mõneti meelevaldne, loobus pärast selle teate pressis ilmumist ka Tallinna Levadia oma pikalt vindunud staadioniehitamise kavast Maarjamäele, näidates sellega eeskujuga teiste pärandist lugupidavatele institutsioonidele.

Ehk annab neist kurbadest näidetest ka meie kultuuriehitiste rajamise üle otsustajatel midagi õppida! Mitte kuidagi ei tahaks, et uue rahvusoperi kaasajastamise kavade järapäine edasiarendamine riigikogu fikseeritud kohas ja meetodil liiks meid Dresdeni ja Liverpooliga ühte ritta.

VÄHEM ON ROHKEM

RAINER KATTEL

Start-up'id, ärgake!

Iduettevõtetest on saanud märkimisväärne jõud Eesti majanduses. Tuhatkond ettevõtet annab tööd ligi 7000 inimesele, luues ligi kolm protsenti SKTst. Seitse Eesti iduettevõtet on väärt üle miljardi dollari, mis on Euroopa riikide hulgas üks parimaid tulemusi. Paljud iduettevõtted tegutsevad infotehnoloogia valdkonnas, kus keskmised palgad on Eesti kõrgeimad. Ka riik toetab jõudsalt iduettevõtteid, nii investeringute kui nt ka start-up-viiside kaudu. Iduettevõtete kasv on kiirem kui teiste ettevõtete kasv Eestis. Eesti majanduse tulevik on nende ettevõtete ja ettevõtjate nägu.

Samas on iduettevõtjate ja nende investorite hääli väga vähe kuulda Eesti (majandus)poliitikas. Kui üldse, siis kuuleme nende seisukohti infotehnoloogia tööjõu puuduse kohta, viidates vajadusele sisserände kvootide leevendamisele. Parteide rahastajate hulgas näeme harva iduettevõtjaid ja peaaegu alati annetavad nad parempoolsetele parteidele. Kuid parempoolismi tõus EKRE näol on tasahilju vedanud poliitilisel skaalal konservatiivse poole peaaegu terve poliitilise maastiku. Migratsiooni- ja Vene-hirm ainult süvendavad populistlike jooni Eesti poliitikas. Majanduspoliitiliselt soosib parteipoliitiline eliit peamiselt odava kräpi majandust, kui kasutada Rain Lõhmuse väljendit. Endiselt on peamine ärimudel odavalt sisse osta ja kallimalt edasi müüa. Säärane koostus ei ole pikemas perspektiivis soodus keskkond uutele tehnoloogiaettevõtetele.

Sisuliselt tegutsevad kõik Eesti iduettevõtted rahvusvahelisel turul; nad ei vaja lihtsalt majanduslikku avatust, vaid toetuvad üha enam globaalsele talenditurule. Sellel turul on väga tihe konkurents – kes ei sooviks endale kõrgepalgalisi kiiresti kasvavaid ettevõtteid, mis tegutsevad tuleviku majanduse valdkondades. Nii näiteks pakkus Helsingi linnaapea mõni nädal tagasi, et Helsingi võiks olla ingliskeelne linn. Kuid küsimus ei ole ainult keeles, vaid laiemalt kultuurilises avatuses ja tolerantsuses.

Eesti nihkub aga pigem Ungari ja Poolaga sarnasesse kultuuriruumi, kus naiste ja vähemuste õigustel tundub olevat üha vähem kohta. Millalgi saab just säärane kitsarinnaline konservatiivsus Eesti iduettevõtete suurimaks piduriks. Iduettevõtjad peavad ise kaasa aitama poliitikale, mis sellisele populismile vastu astuks.

Eesti poliitika tsentristlik kese on sisuliselt tühi, rääkimata vasakpoolsetest poliitilistest jõududest, mida sisuliselt ei ole. Iduettevõtjad otseku ootavad, et keegi ühine nende eest seisaks ja avatamat ühiskonda toetaks. Selles nad eksivad, sest iduettevõtjatel on piisavalt oluline roll, et hakata jõuliselt kaasa rääkima Eesti poliitilisel maastikul. See ei tähenda ainult parteide toetamist või suisa uute liikumiste tekkele kaasaaitamist, vaid ka laiemalt hariduse ja kultuuri toetamist.

Miks suunata oma jõukus järjekorrasse kinnisvaraprojekti, kui on võimalus hakata muutma Eesti tulevikku uute koolide, teatrite ja muuseumide kaudu, mis propageerivad avatud ühiskonna väärtusi. Arvamusartiklite kirjutamisest ning konverentsidel esinemisest ei piisa, aeg on minna sõnadelt tegudele.

KÕVA SÕNA

Kes selle teabelehe väljaandmise otsuse peaks tegema – ikka vastutuse võtnud peaminister Kaja Kallas koos valitsusega.

Meditsiinidoktor **Jaak Uibu** vajadusest anda välja riiklik Covid-19 teabeleht. PM 20.09

Riigijuhtide otsustamatus tõi hinnatõusu

Kui roheliste erakonna esindajad kutsusid riigikogu 2007. aasta augustis erakorralisele istungile, et arutada põlevkivienergeetika kasutamise lõpetamise teemal ning töötada välja kütuse- ja energiamajanduse strateegia, pälvisid nad vastuseks vaid ülevõlvituse. Veel polevat aeg põlevkivienergeetikast väljuda, veel tuleb mõelda, veel tuleb otsida lahendusi. Täpselt samasugusel seisukohal olid Keskerakonna, EKRE ja Isamaa liikmed eelmiste riigikogu valimiste ajal. Sama seisukohta näib jagavat ka Reformierakond, kes on jätkanud tööd põlevkiviõlilahenduste väljajätmise ja puidu põletamisega põlevkivikateldes. See, et meil on riigikogu endiselt erakonnad, kes üritavad juba ligi 15 aastat tegeleda mõtlemisega ja ainult mõtlemisega, ongi põhjus, miks meil energia hind rekordeid lööb. Sõna «üritus» tähendab eesti keeles läbikukkunud katset. Praegu on väga viimane aeg välja öelda, mida siis viimase 15 aasta vältel välja mõeldud on. See, et peaminister peab tõdema, et meil pole piisavalt taastuvenergia võimsusi kasutusele võtta, on aastatepikkuse üleoleva ja ignorantse mitte millegi tegemise poliitika tulemus. Selle käigus ehitati muuseumi Auvere elektrijaam, ja seda vastupidiselt väga paljude erialaspetsialistide soovitudele.

MIHKEL KANGUR
ökoloog (Tulevikuerakond)

Olen täiesti nõus kolleeg professor Mihhail Lotmaniga, et ka rumalate inimeste mured peavad olema riigikogu käsitlud ja neid peab keegi esindama. Rumalaid inimesi peab aitama, kuid me ei saa nende järgi kujundada kogu riiki. Inimtekkeliste kliimamuutuste eitamise on samaväärne lamedada maa teooria tunnustamisega ning elementaarsete matemaatikaoskuste puudumisega. Selliste hariduslike puudujääkidega inimeste küsimustega peab riigikogu kindlasti tegelema, kuid mitte osalusvaatlusena.

Me saame vaid lühikest aega toota energiat ja toitu keskkonnakahjusid tekitades ja peagi tuleb need kahjud kinni maksta.

Teadlaste antud hoiatused on väga selged ja ühesed. Me saame vaid lühikest aega toota energiat ja toitu keskkonnakahjusid tekitades ja peagi tuleb need kahjud kinni maksta. Täpselt

see just praegu toimub. Kõik maailma riigid leppisid juba 1992. aastal Rio de Janeiros kokku võidelda kliimamuutustega. See oli rohkem kui arvestuslik põlvkond tagasi. Seepärast on eriti kummastav kuulata praegu tasa-jatargutamist teemal, et ei saa käituda õhinapõhiselt ja tormakalt. Ohin ja tormakus oleks saanud olla kolmkümmend aastat tagasi, nüüd on põhjendatud meeleheide.

Eesti delegatsiooni juhtis Rio de Janeiros toimunud ÜRO keskkonnakonverentsil EKRE praegune auesimees president Arnold Rüütel. Tunnistamine, et igal riigil on kohustus jälgida oma süsinikubilanssi ja võtta ette samme heite vähendamiseks ning süsiniku sidumise suurendamiseks, on kliimamuutustega kohanemise peamisi alustalasid. Meil pole võimalik öelda, et meie oma heiteid vähendada ei pea. Inimtekkelised keskkonnamuutused, sh kliimamuutus, on meie ja teiste riikide juhtide langetatud otsuste tulemus, mille meie peame nüüd kinni maksma.

Kodanikena peame paraku tunnistama, et riikide juhid on meid alt vedanud. Me oleme jäänud lootma nende lubadustele tagada meie põhivajaduste rahuldamine. Riigijuhid on osanud seda teha vaid seni, kuni selleks sai looduselt võtta armuande

ootamata. Meid ees ootava toiduhinna tõusu põhjus on ühelt poolt energiakandjate hinnatõus. Kuid olulisem põhjus on selles, et Maal tervikuna on umbes pool põllumajanduseks sobivatest muldadest valede põlluharimisvõtete tõttu hävinenud. Sama toimub ka Eestis. Meie põllumajanduspoliitika tulemuseks on põllumajandusmüüridega saastunud põhjavesi kolmandikus puurkaevudes ja kahes kolmandikus salvkaevudes. Kuna toidu kasvatamine on kollapsisse vajava keskkonna tingimustes muutunud üha keerulisemaks, lähebki toit üha kallimaks. Me oleme elanud illusioonnis küllusest ja igikestvast heaolust, mille kinnituseks on kilomeetritepikkused kirevad toidulehtid kaubanduskeskustes. Odav hind on tulnud keskkonna arvelt.

Es on kahtlemata rasked ajad. Praegu on aeg üle vaadata oma pere varustuskindlus nii energia, vee kui ka toidu suhtes. On aeg luua oma elektritootmise võimekus, hankida ligipääs viljakale maale ja koostöös leida lahendusi toiduga varustusele. On aeg tõrjuda oma elukeskkonnast need, kes mürgitavad meie muldasid ja põhjavett. On aeg lõpetada elurikkuse hävitamine, vaid koos teiste eluvormidega saame me üle elada ees seisvad äärmiselt keerulised ajad.